

Bakti Mária

EXPLICITÁCIÓ ÉS TOLMÁCSOLÁS

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó
Szeged, 2022

Második, javított kiadás

Szakmai lektor: Dr. Szabó Csilla

A borítóképet Fodor Ferenc készítette

ISBN 978-615-5946-85-1 (nyomtatott)

ISBN 978-615-5946-86-8 (pdf)

Kiadja:

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2022

TARTALOM

Köszönetnyilvánítás	7
Bevezetés	9
I. RÉSZ – VIZSGÁLATAINK ELMÉLETI HÁTTERE	
1. A tolmácsolás definíciói és tipizálása	13
1.1 A tolmácsolás definíciója	13
1.2 A tolmácsolás típusai	14
1.3 A szinkrontolmácsolás	19
1.4 A blattolás	20
1.5 A konszekutív tolmácsolás	20
2. Az explicitáció	22
2.1 Az explicitáció mint fordítási univerzálé	22
2.2 Az explicitáció vizsgálata a fordítástudományban	23
2.3 Az explicitáció típusai	24
2.4 Nyitott kérdések az explicitáció vizsgálatában	25
3. A tolmácsolás kutatásának főbb irányzatai és az explicitáció kutatásának szempontjából releváns modelljei	27
3.1 A tolmácsoláskutatás kezdetei, főbb paradigmái	27
3.2 A deverbilizációs modell	29
3.3 A kognitív modellek	30
3.4 Setton modellje	35
3.5 Gumul modellje a tolmácsolást korlátozó tényezőkről (<i>Model of the Interpreting Constraints</i>)	38
4. Tolmácsolás és explicitáció. Empirikus kutatási eredmények	40
4.1 Explicitáció és szinkrontolmácsolás	40
4.2 Explicitáció és blattolás	46
4.3 Explicitáció és konszekutív tolmácsolás	47

II. RÉSZ – EMPIRIKUS VIZSGÁLATOK A TOLMÁCSOLÁS ÉS EXPLICITÁCIÓ TÉMAKÖRÉBEN

5. Anyag és módszer	53
5.2 A jelen kötetben ismertetett kutatások módszertanának ismertetése	55
6. Explicitáció angolról magyarra fordított és szinkrontolmácsolt szövegekben ..	58
6.2 Anyag és módszer	58
6.3 Eredmények	61
6.4 Összegzés	64
7. Explicitációs műveletek angolról magyarra blattolt szövegekben	65
7.2 Anyag és módszer	66
7.3 A szövegelemzés eredményei	68
7.4 Az esettanulmányok elemzésének eredményei	71
7.5 Összegzés	74
8. Explicitáció konszekutívan tolmácsolt célnyelvi szövegekben	75
8.2 Anyag és módszer	75
8.3 Eredmények	77
8.4 Összegzés	80
9. Empirikus vizsgálataink eredményeinek összefoglalása	81
Irodalom	84

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetemet fejezem ki dr. Klaudy Kingának, aki kezembe adta a tolmácsolás és explicitáció vizsgálatával kapcsolatos tanulmányokat, és bátorított a téma kutatására.

Köszönet illeti dr. Szabó Csillát, a BME docensét, a kötet második kiadásának lektorálásáért.

Köszönet férjemnek, dr. Fodor Ferencnek, aki meggyőződött arról, hogy ez a kötet elkészülhet, és megírása idején mindenben támogatott.

BEVEZETÉS

Jelen kötet célja, hogy bemutassa egy fordítási univerzálé, az explicitáció megjelenési formáit angolról magyarra tolmácsolás célnyelvi szövegekben. A vizsgálatokban végzős tolmácsolóképzés különböző munkamódokban tolmácsolás magyar célnyelvi szövegeit elemeztük, célunk az explicitációs műveletek előfordulási gyakoriságának és típusainak vizsgálata volt a különböző tolmácsolási módokban.

A kötet első fejezete áttekinti a tolmácsolás definícióit és típusait, majd a második fejezet összefoglalja az explicitáció típusait. A harmadik fejezet bemutatja a tolmácsolás főbb kutatási irányait, és részletesen kitér a vizsgálataik háttéréül szolgáló modellekre: a deverbálisációs modellre, Daniel Gile energiamodelljére, Kilian Seeber kognitív terhelés modelljére, Robin Setton kognitív-pragmatikai modelljére és Ewa Gumul modelljére. A negyedik fejezet az explicitáció és a tolmácsolás kapcsolatát vizsgáló empirikus kutatások eredményeit tekinti át.

A kötet második részében empirikus vizsgálatainkat mutatjuk be. Az ötödik fejezetben a tolmácsoláskutatás módszertanának általános jellemzőit és nehézségeit ismertetjük, majd kitérünk saját empirikus vizsgálataink anyagának és módszerének bemutatására. A hatodik fejezetben az explicitációt angolról magyarra fordított és szinkrontolmácsolás szövegekben vizsgáljuk, célunk az explicitáció előfordulási formáinak összehasonlítása volt ugyanazon szöveg angolról magyarra fordított és szinkrontolmácsolás változataiban. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a fordított szövegekben gyakoribbak voltak az explicitációs műveletek, és típusaik is más mintázatot mutattak. A tolmácsolás célnyelvi szövegekben a leggyakoribb explicitációs művelet a főneves szerkezetek igésítése volt, míg a fordított célnyelvi szövegekben első helyen az a művelet szerepelt, melynek során a fordító egy forrásnyelvi elem jelentését több célnyelvi elemmel fejezi ki.

A következő vizsgálat (hetedik fejezet) az explicitációs műveletek megjelenését angolról magyarra fordított szövegekben vizsgálja. A fordított szövegekben előforduló leggyakoribb explicitációs műveletet a forrásnyelvi szövegekhez való plusz információ vagy magyarázat hozzáadása jellemezte.

Harmadik empirikus vizsgálatunkban (nyolcadik fejezet) konszekutívan tolmácsolás magyar célnyelvi szövegekben vizsgáltuk az explicitációs műveleteket. Eredményeink azt mutatják, hogy ebben a munkamódban fordultak elő a leggyakrabban az explicitációs műveletek. A legnagyobb arányban a kötőszavak hozzáadása, a konkrétabb lexikai elem használata és a diskurzusszervező elemek hozzáadása fordult elő.

A vizsgálatok eredményeit a kilencedik fejezetben összegezzük.

Kötetünket haszonnal forgathatják a fordító- és tolmácsolóképzés, illetve az alkalmazott nyelvészet iránt érdeklődő egyetemi hallgatók, a tolmácsolást oktatók és a tolmácsolás kutatói is. Reméljük, hogy eredményeink segítenek pontosabb képet alkotni a tolmácsolás aktív szövegalkotói szerepéről, és hozzájárulnak a tolmácsolás során zajló szövegalkotás jobb megértéséhez.